

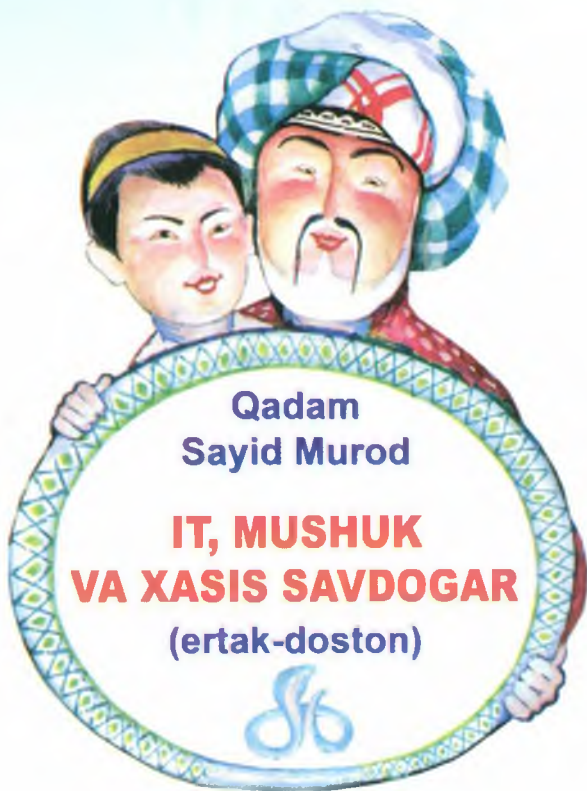

Qadam
Sayid Murod

**IT, MUSHUK
VA XASIS SAVDOGAR**

(ertak-doston)

Qadam
Sayid Murod

**IT, MUSHUK
VA XASIS SAVDOGAR**

(ertak-doston)

TOSHKENT
«O'ZBEKISTON»

2008

УДБ Ўзбекистон
ИБ. № 336388

IT, MUSHUK VA XASIS SAVDOGAR

BIRINCHI QISM

I

*B*ir saxiy chol yasharkan
Urganchdan sal uzoqda.
Yashil bog'lar yashnatgan
Qipchoq degan qishloqda.
Yoshligidan shu yerda
Sartaroshlik qilarkan.
O'z kasbini ulug'lab,
Sharafli deb bilarkan.
Ertadan to kechgacha
Tinim bilmay ishlarkan.
Xolis xizmati bilan
Xalq vaqtini hushlarkan.
O'z mehnati tufayli
Egni, boshi but ekan.
Ro'zg'orida hamisha
Baraka-yu, qut ekan.
O'sha cholning bir kuni
Xastalanmish farzandi,
Peshonasiga bitgan
Yakka-yolg'iz dilbandi.
Chol bechora ne qilsin,
To'rt tarafga chopibdi.
Elda mashhur, bilag'on
Tabiblarni topibdi.

Hech biridan naf bo'lmay
 O'g'li so'la boshlabdi.
 Bu ahvoldan kuyinib,
 Chol boshini qashlabdi.
 O'ylab-o'ylab kunu tun
 Kelolmay bir rejaga,
 Ne qilishin bilmasdan
 Chiqibdi u ko'chaga.
 Ko'chada chol ko'ribdi.
 O'g'ilchasin kuchugin,
 Ham uning-la yonma-yon
 Turgan qo'shni mushugin.
 Nimadir deb mushukka
 Kuchuk yig'lab turganmish.
 Qo'shni mushuk achinib
 Uni tinglab turganmish.
 Hushyor tortib chol shu dam,

So'zga quloq solibdi.
 Kuchuk debdiki: —
 Xo'jam
 Guldek so'lib qolibdi.
 Netay sezib turibman
 Yaqinligin qazosin.
 Topolmadi tabiblar
 Uning dardin davosin.
 Mushuk debdi: —

«Davo bor,»

Yupatib o'z do'stini:
 «Yedirsalar tuzalar
 Oq ilonning po'stini.
 Chol bu gapni eshitib,
 Shoshganicha ketibdi...

Mashhur ovchi do'stining
Huzuriga yetibdi.
Topaylik deb oq ilon
Yedirmoqqa po'stini,
Qumga ovga chiqmoqqa
Ko'ndiribdi do'stini.
O'sha kuni qum ichra
Bo'lgunicha toki kech —
Izlabdilar, oq ilon
Ko'rinmabdi ko'zga hech.
Cholga boqib, xo'rsinib
Do'sti debdi: — Endi bas,
Ikkovlashib bu yerda,
Izlashimiz shart emas.
Otingni min, jo'na tez,
Ko'hna Urganch

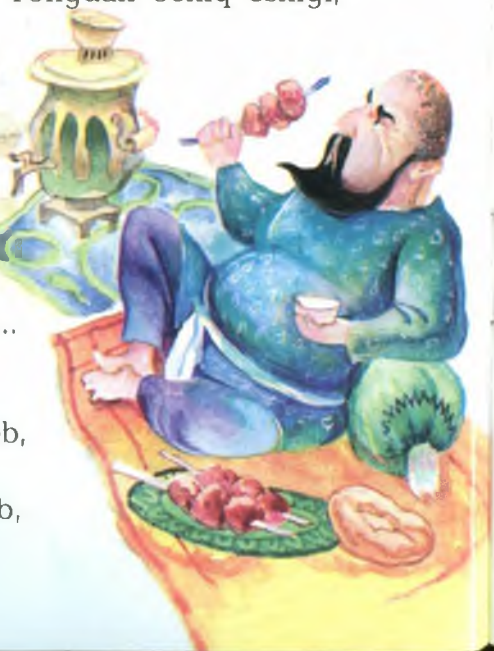
shahriga.

Bir savdogar bor unda,
Ma'lum shahar ahliga.
Tongdan ochiq eshigi,

Kun botganda yopilar.
Qush sutimi, ne desang
Bari undan topilar.
Ajab emas topilsa,
Oq ilonning po'sti ham
Faqat pulni ayama,
Aytganidan berma kam...

II

Qayerdasan Urganch deb,
Chol otlanib ketibdi.
Kecha-kunduz yo'l yurib,

Ikki kunda yetibdi.
Kirib shahar ichiga,
Atrofiga qarabdi.
O'tkinchi bir odamdan,
Savdogarni so'rabdi.
Ko'rsatibdi shu odam,
Bir binoni qo'l bilan.
— Ana, — debdi, — kelibsiz,
To'ppa-to'g'ri yo'l bilan.
Hashamatli uyga chol,
Otdan tushib kiribdi.
Savdogarga boshini
Egib salom beribdi...
Darhol o'tib maqsadga
— Keldim, — debdi, — uzoqdan.
Juda zarur ish bilan,
Qipchoq degan qishloqdan.
Aytsam gapning qisqasin
Yolg'izgina o'g'lim bor.
O'sha o'g'lim bir dardga
Bo'lib qoldi giriftor.
Oq ilonning po'stini
Yesa shifo toparmish.
Bo'lsa bering, iltimos,
Shunga qarab qoldi ish...
Tinglab xasis savdogar
Sodda cholning gapini,
Shum xayolga boribdi
Ko'zlab foyda-nafini
Debdi: — Ilon po'stimi?
O'ta noyob dorivor...
Topilmaydi har kimda,
Faqatgina menda bor.

Lekin narxi qimmatroq,
Puling yetsa mayli ol.
Bir misqoli yuz tanga,
Senga kerak o'n misqol¹.
Agar shundan kam bo'lsa,
Foydasi yo'q yeganin.
Aytayapman men senga,
Tabiblarning deganin.
Chol indamay yonidan,
Pul chiqara boshlabdi.
Mana sanab oling deb,
Boy oldiga tashlabdi.
Pulni sanab savdogar
Debdi: — Mingdan ikki kam.
— Fursat bering, — debdi chol,
Keltiraman uni ham.
— Mayli, — debdi xasis boy, —
— Lekin aytgin rostini;
Dori degan mushukmi,
Oq ilonning po'stini.
Bu gap shubha tug'dirar
Har kimsaning dilida.
Nahot mushuk gapirsa,
Odamzodning tilida.
— Yo'q-yo'q, — debdi sodda chol,
Bo'lmasa-da bilimim,
Men o'rganib olganman
It, mushukning tilini..
— Unday bo'lsa, — debdi boy,
Bir iltifot ko'rsatib,
Sen ularning tilini

¹ Bir misqol — 4,26 grammga teng og'irlik o'lchovi.

Qo'y menga ham o'rgatib.
 Rad etishdan qo'rqib chol
 Savdogarning so'zini.
 — Mayli, — debdi, noiloj,
 Mo'ltiratib ko'zini.
 — Faqat, — debdi, —
 buning bir,
 Bordir nozik tomoni.
 Shuni bilib qo'ymagan
 Sotib olar baloni.
 It, mushuklar dunyoda
 Ko'p narsani bilishar.
 Shular haqda o'zaro,
 Ba'zan suhbat qilishar.
 Turli gaplar aytishar
 Ular har xil suhbatda.
 Siz ularni tinglamang
 Aslo yomon niyatda.
 Yomon niyat qilsangiz,
 Ro'y beradi xunuk hol.

Yaxshi niyat, o'y bilan
 Tinglayvering bemalol.
 Bo'ling juda ehtiyot,
 Ularni hech aldamang.
 Aldasangiz birini
 O'z holingiz bo'lar tang.
 Xasis bo'lmang mutlaqo,
 Ochiq bo'lsin qo'lingiz.
 Shunda qayga
 borsangiz
 Ravshan bo'lar yo'lingiz.
 Birovlarning haqiga
 Qila ko'rmang xiyonat.

Bo'lsin sizda pokiza —
Nomus, vijdon, diyonat...

III

Uch kecha-yu uch
kunduz
O'qitibdi boyni chol.
U tushunib qolibdi
It, mushukni bemalol.
To'rtinchi kun chol,
ilon —
Po'stin olib, shoshibdi.
Qichab saman otini
Tog'u toshdan oshibdi.
Yetib kelib qishloqqa,

Yoqa ushlab turganmish:
Dardman o'g'li sog'-omon
Ha, chopqillab
yurganmish!!!
Bilsa ovchi keltirgan,
Oxir, ilon po'stini
Va bola shifo topgan...
Chol quchganmish do'stini!
Xursand bo'lib, beribdi
Elu yurtga ziyofat.
Barcha aytib ofarin
Bo'ling debdi salomat.
Ziyofatda bo'lishib
O'sha, kuchuk, mushuk
ham,
Yeb, ichishib bir chetda
Bo'lishibdi shod-hurram...

IKKINCHI QISM

I

Savdogardan eshiting,
Endi gapning davomin.
Chuv tushirmoq uchun u
Elning laqma, avomin,
Qabih ishlar rejasin
Yursa bog'da pishitib,
It, mushukning suhbatin
Qolmish nogoh eshitib.
It qilarmish arzi hol!
Ich ketmoqda tatalab.
Topgin biron yegulik,
Ustixonmi, atala.
Mushuk dermish: — Bejizmas,
Bu sarsonlik, quruqlik...
Chiqsa chiqar toshdan yog',
Boydan chiqmas yorug'lik!
Lekin bo'lma noumid:
Tezda rizq-ro'z beradi.
Do'stim, boyning uyiga
Bugun ajal keladi.
Tovuq bor-ku, ko'k tovuq,
Harom o'lar tirrayib.
Xunob bo'lar boy rosa,
Topolmasdan bir ayb.
U tovug'in ertalab
Bizga tashlab ketadi.
O'n oridan¹ og'irroq,
Ikkimizga yetadi...

¹ Bir ori — 200 gramm.

Boy bu gapni eshitib,
Ichkariga chopibdi.
Tovuqlarning ichidan
Ko'k tovuqni topibdi.
Darhol uzib boshini,
Tozalabdi, tuzlabdi.
Bo'lmagandek hech bir hol,
Pinagini buzmabdi...

II

Subhidamda xasis boy,
Bog' to'riga o'tibdi.
Devorning bu yog'ida
It, mushukni kutibdi.
Sal o'tmasdan u yoqda
Itu mushuk yuzlashib,
Ko'k tovuqni hech qaydan
Topmabdilar izlashib.
Jahli chiqib it debdi:
— Aldabsan-da, mushukvoy,
Bir iblisdan bu kasal
Yuqqan senga, hoynahoy.
Mushuk debdi: — Ko'k tovuq
O'lganini bilaman,
Sen qarab tur, shu yerda
Tez aniqlab kelaman...
Mushuk ketib shu zahot,
Bir zumdayoq qaytibdi.
Ko'k tovuqning patlarin
Ko'rganini aytibdi.
Yana debdi: — ajalni —
Kimdir oldin olibdi.
Bizlarning rizqimizga

Qasddan changal solibdi.
 Xafa bo'lma, bu oqshom
 Qora qo'chqor o'ladi.
 Ko'madilar shu yerga,
 Hammamizga bo'ladi...
 Boy bu so'zni eshitib,
 Qassob izlab ketibdi...
 Qo'chqorni tez so'ydirib,
 Pullab gumdon etibdi...

III

Subhidamda yana boy,
 Bog' to'riga o'tibdi.
 Devorning bu yog'ida,
 It, mushukni kutibdi.

Sal o'tmasdan u yoqda,
 Itu mushuk yuzlashib,
 Qora qo'chqor o'ligin
 Topmabdilar izlashib.
 Jahli chiqib it debdi:

— Aldabsan-ku,

mushukvoy.

Bir iflosdan bu kasal,
 Yuqqan senga,

hoynahoy.

Mushuk debdi: —

Qo'chqorning

O'lganini bilaman.

Sen qarab tur, shu

yerda

Tez aniqlab kelaman.

Mushuk ketib shu

zahot

Bir zumdayoq qaytibdi.
Qora qo'chqor shoxini
Ko'rganini aytibdi.
Yana debdi: — Ajalning
Kimdir oldin olibdi.
Bizlarning rizgimizga
Qasddan changal solibdi.
Xafa bo'lma, bu oqshom,
Ola ho'kiz o'ladi.
Ko'madilar shu yerga,
Hammamizga bo'ladi...
Boy bu so'zni eshitib,
Qassob izlab ketibdi...
Ho'kizni tez so'ydirib,
Pullab gumdon etibdi...

IV

Subhidamda yana boy,
Bog' to'riga o'tibdi.
Devorning bu yog'ida,
It, mushukni kutibdi.
Sal o'tmasdan u yoqda,
Itu mushuk yuzlashib,
Ola ho'kiz jasadin
Topmabdilar izlashib.
Jahli chiqib it debdi:
— Aldabsan-ku, mushukvoy.
Bir shaytondan bu kasal
Yuqqan senga, hoynahoy.
Mushuk debdi: — Ho'kizning
O'lganini bilaman.
Sen qarab tur, shu yerda
Tez aniqlab kelaman.

Mushuk ketib shu zahot,
Bir zumdayoq qaytibdi.
Ola ho'kiz terisin
Ko'rganini aytibdi.
Yana debdi: — Ajalni
Aldab yurgan boy ekan.
Endi uni o'zining
Ahvoliga voy ekan...
Ajali shu uyda
Erkin kezib yuribdi.
Boyning nima qilganin
Yozib, chizib yuribdi.
Boy oldini olmasa,
Tovuq bilan ketardi.
Hatto qora qo'chqorga
Qaramasdan o'tardi.
Boy oldini olmasa,
Ho'kiz bilan ketardi.
Buncha xasislik qilib,
Bu ahmoq boy netardi!

Ajal uning payida,
Endi o'zi o'ladi.
Yaqin kunlar ichida
Ma'rakasi bo'ladi.
O'qimoqqa janoza
Kelishadi odamlar.
Qo'y, qo'chqorlar
so'yishib
Pishirishar taomlar.
Yeb, ichishar,
qolganin —
Berishadi bizga ham.
Boy to'sqinlik qilolmas,

Bo'lg'in endi xotirjam...
Bu so'zlarni eshitib
Boyning quti uchibdi.
Kelib-ketgan qipchoqlik
Chol esiga tushibdi.

V

Boy otini qamchilab,
Qipchoq tomon
chopibdi.
Saxiy cholning uyini
Qiynalmasdan topibdi.
Bir so'z chetdan
qo'shmasdan
Barin bir-bir so'zlabdi...
Ko'zlariga yosh olib,
Yosh boladek bo'zlabdi:

— Qasddanmi bu, —
debdi u —

Yoki taqdir azaldan.
Qutulmoqning yo'lini
O'rgating siz ajaldan.
Ayamayman borimni,
Naqdir mana pulingiz.
Omon qolsam bo'layin
O'lgunimcha qulingiz...
— Nafs chohiga tushganni
Saqlab bo'lmas o'limdan.
Yo'q, — debdi chol, —
Kechiring,
Bu ish kelmas qo'limdan...
Yolvoribdi yana boy,
Biron yordam eting, deb...

Oxirida uyidan
Chol haydabdi, keting, deb...

VI

U ketibdi ot surib,
Cho'mib yomon xayolga!..
Ajal olayotganday
Bo'lib, uni qamalga.
Qutulaman qochib deb,
Yo'l olibdi cho'llarga.
Nazarida ajalning
Qo'li yetmas yerlarga...
Do'stlar, o'sha badkirdor
Hamon qochib yurarkan.
Yashab shahar, qishloqda,
Har xil tusga kirarkan...
Ammo huzur-halovat
Ketmish butun umridan,
Kechalari bosriqib
Sapchir emish o'rnidan.
Baland etib qo'rg'onin
Pishiq g'ishtdan solsa ham,
Ming bor o'ylab jonini
Himoyaga olsa ham,
Qoqsa birov eshigin
U keldi deb o'ylarmish...
Hadiksirab yuragi
Taka-puka o'ynarmish.
Darvozada qo'sha qulf
Tursa hamki jaranglab,
Bexavotir kuni yo'q,
Hadiksirab, alanglab...
Birovlarga pand berib,

Yiqqan moli-davlatin
Kecha-kunduz o'ylanib,
Cheki yo'qmish hasratin.
Ajal esa doimo
Goh ko'rinib-ko'rinmay,
Kelar emish izidan
Goh bilinib-bilinmay.
Shundan beri battolning
Qasdidamish, qasdida,
Chiqarman deb bir kuni
Oyog'ining ostidan...

TAMOM

84(5U)6

C42

Sayid Murodov Q.

It, mushuk va xasis savdogar /ertak-doston/. 1.
Qadam. — Toshkent: O'zbekiston 2008. —16 b.

BBK 84(5U)6

Xorazm ertaklari o'ziga xosligi, sir-asrori-yu tilsimlari, ranginligi bilan ajralib turadi. Zotan, qadim-qadimdan ma'rifat, madaniyat o'chog'i sanalmish bu o'lkaning mahobati bizning asrimizgacha ertaklar shaklida ham yetib kelgan. Binobarin, ertakda bir hovuch haqiqat yashirin, deganlari rost.

Iqtidorli shoir Qadam Sayid Murod ana shu haqiqatga qaytadan jon bag'ishlagan. Ezgulik va yovuzlik, saxiylik va xasislik xususiyatlarini bolalarbop qilib, muxtasar tarzda ifodalagan.

O'ylaymizki, bu ertak-doston bolajonlarimizning sevimli, qo'ldan qo'yamay mutolaa qiladigan kitobi bo'lib qoladi.

Qadam Sayid Murod

IT, MUSHUK VA XASIS SAVDOGAR

Ertak-doston

Muharrir *Sh. Ikromov*

Badiiy muharrir *H. Qutluqov*

Rassom *V. Valiyev*

Texnik muharrir *T. Xaritonova*

Musahhah *Sh. Oripova*

Komputerda tayyorlovchi *N. Begmatova*

Bosishga ruxsat etildi 26.09.08. Bichimi 84 × 108 ¹/₃₂. Baltika garnitura.

Kegli 12. Ofset bosma usulida bosildi. Shartli b.t. 0,84 Nashr.t. 1.

10000 nusxada bosildi. Buyurtma № 08-114

O'zbekiston Matbuot va axborot agentligining

«O'zbekiston» nashriyot-matbaa ijodiy uyi.

Toshkent, 100129, Navoiy ko'chasi, 30.

ISBN 978-9943-01-324-7

© «O'ZBEKISTON» NMIU, 2008.

336383